

MARKO MARUL PEČENIĆ I NJEGOVI »VERSI HARVACKI«

(POUODOM 450-GODIŠNJICE
PRVOGA POZNATOG IZDANJA »JUDITE«)

Četiri i po stoljeća su već davno prošla otkako bi složen »u ver-sih harvacki« *Libar Marka Marula Splićanina u kom se uzdarži istorija svete udovice Judit* što svojim smionim činom oslobodi su-građane od smrtne »pogibli«. Spuštajući jedro svoje »nove plav-ce«, Marulić je, »trudan toga plova«, zapisao i mnogo puta po-novljene riječi o slavi koja će živjeti »dokla zemlja ova bude na karte folj slovinjska štit slova«. Ozbiljni je Marul govorio o sla-vi svoje junakinje koje djelo mu je ulijevalo nadu i s kojom je u duhu proveo najljepše poetske trenutke svoga života, ali su te ri-ječi bile i ostale proročanske i za pjesnika i njegov spjev. Jer sla-va velikoga Splićanina koji, istina, nije prvi pisao verse »harvac-ki« – oni su se pisali davno prije njega – ali je našao potrebnim da to kaže u samom naslovu, traje i danas, sve veća, i trajat će »dokla i zemlja ova«. Ne samo zato što se on, ugledni humanist i latinski pjesnik, odlučio pisati i za one »ki nisu naučni na knjige latinske aliti dijačke« nego još više zato što je bio pjesnik i osta-vio djelo koje još i danas zvuči svježije i uzbudljivo svima koji ga, kako bi rekao Nazor, znaju čitati.

Marko Marulić koji se obično nazivao Marulom, kako su ga zva-li i drugi pjesnici njegova razdoblja, sin splitskoga patricija, grad-skog odvjetnika Nikole Pečenića (De Marulis) i Dobrice Alberti Matulić, i sâm advokat, sudac i egzaminator notarskih spisa, uda-ra pečat poeziji čitavoga stoljeća što će i po njemu postati zlat-nim. Marulić nije naš prvi renesansni pjesnik; 1501, kada je do-

vršio *Juditu*, Đore Držić, a vjerojatno i Jerolim Vidulić, već je mrtav. On nije ni najveći talent renesansnog razdoblja. Šest decenija mlađi dum Marin mnogo je snažniji i životniji od njega, kao što je Lucić vještiji i muzikalniji, a Hektorović izvorniji. Ali Marulić je već za svoje suvremenike i pjesnike od Hektorovića i Zoranića do Barakovića i Kavanjina: nedostižni Marul, bard pjesništva hrvatskoga koga će jednako slaviti i iduća stoljeća, sve do Nazora i Ujevića, i do naših dana.

Od Franje Natalisa Božićevića do Ivana Slamniga ispisane su mnoge stranice o Marulićevu životu i djelu, ali na pitanje čime je on to zaslužio trajni spomen i što to u njegovu spjevu daje toliki otpor vijekovima, po čemu je on »prva zvijezda« hrvatskog renesansnog Parnasa, bez oporbe stavljen u sredinu »perivoja od slave«, iznad svih; nismo našli potpun i konačan odgovor koji ovo vrijeme može dati. Marulić je latinski pjesnik kojega je slava prošla posttridentskom Evropom i koji je još za života doživio mnogo izdanja svojih djela. Ali ta su djela, uključivši čak i *Davidijadu* kojoj se bio zameo trag, poetski već odavno mrtva. Ovaj učitelj morala čije će pouke uskoro postati papirnate, propovjednik kojega više ne slušaju ni njegovi istomišljenici, povjesničar koji će se izgubiti u tmini stoljećâ, postat će, naime, ono što je ostao do danas: pisac *Judite* i *Molitve suprotiva Turkom*, satiričar kojega se iskre još nisu ugasile, nadareni pisac nedočitanе poslanice Hadrijanu VI i njegovim prelatima, pjesnik koji se javio u pravo vrijeme i progovorio pravim glasom, često hrapavo i skućeno i štro, ali uvijek nadareno i pošteno.

Kad se Marko Marulić rodio, Split je već trideset godina pod vlašću Venecije. Prosperitet ekonomski i društveni koji je nastao poslije zadarskog mira (1358), kada je Split s čitavom obalom vraćen Hrvatskoj i tako vezan sa svojim prirodnim zaleđem, već je počeo splašnjavati. Venecija je zabranom slobodnog uvoza i izvoza prigušila trgovinu a preko nje i brodogradnju i manufakturu što se također bila počela razvijati. Kulturni polet koji sa sobom donosi Marulićeva generacija zasnovan je na nečemu što je već pomalo postajalo prošlost. Novi uspon potkraj stoljeća, kada Venecija, želeći uništiti Dubrovnik, pokušava otvorenim stovarištem, lazaretom i osnivanjem prve banke stvoriti bazu za trgovinu s Turcima, bio je još kratkotrajniji. Za dva decenija Turci su pod Klišom, oni pljačkaju i harače po najbližoj okolini, ubijaju i odvođe u ropstvo, a njihove se predstraže često vide sa zidova Splita. Marulić je imao tek godinu dana kada je na tursko prijestolje došao Mehmed II Osvajač za kojega će 30 godina kasnije, povodom njegove smrti, franjevac »iz Lukorana« Šimun Klemantović napisati

da »i Hrvate raščini«, a još je išao u školu Tydea Acciarinija – Božićević spominje i njegove splitske odnosno padovanske učitelje Collu Firmiana i Hieronyma Janesia Picentina – kada su Turci zauzeli Bosnu. Od 1468. oni sve češće prodiru i u Hrvatsku. Marulić je imao 32 godine kada je pala Hercegovina, a 43 kada je ban Derenčin poražen na Krbavskom polju. O tom je boju u kojemu, prema zapisu kroničara, propade »čitavo plemstvo hrvatsko«, pop Martinac zapisao i ovo: »I bisi skrb velija na vseh živučių v stranah sih, jakože nest bila ot vremene Tatarov i Gotov i Atele nečistivih.« Marulić je doživio provale Skender-paše i mnogobrojne pohode većih i manjih turskih vojnih i pljačkaških grupacija. Obruč se stezao sve jače. Krajem stoljeća Turci su pred Šibenikom i Zadrom, da bi uskoro stigli na more kraj Makarske i Trogira. Poljica plaćaju harač. Vode se borbe za Klis. Turci pljačkaju po kaštelanskom i splitskom polju. Pada Marulićev prijatelj ban Berislavić i Žarko Dražojević čiju je smrt opjevao latinskim stihovima *Ad Xarcum Draxoevium*. Nikakvo, dakle, čudo što je Marulić čitava života bio opsjednut turskom opasnošću. Ta je opasnost bila suviše stvarna i suviše krvava, a da bi bilo čija opsjednutost mogla biti hinjena. »Ovo ja propovijedam, presveti Veliki Svećeniče, vrlo učeni oci«, govorio je 1512. na Lateranskom koncilu splitski nadbiskup Zane, »ne što sam čuo i čitao nego što sam doista vidio. Na vlastite oči sam vidio, kažem – vidio –, gdje dolaze čak u predgrađe moje nadbiskupske splitske rezidencije i onoga najbjednijega grada Splita pustošeći sve, uništavajući sve ognjem i mačem.« Da, i Marulić je mogao vidjeti »na vlastite oči« i nije to ni jednoga časa mogao posve zaboraviti.

Borbe pučana protiv plemića počele su i u Splitu davno. Pučani su 1398. bili čak preuzeli vlast i uveli pedesetak svojih ljudi u Veliko vijeće, ali su ih plemići, potpomognuti od hrvatskog bana i dubrovačke vlastele, uskoro svrgli. No sukobi su i dalje trajali, pa ako Marulić i nije mnogo čuo o Györgyju Dozsi i njegovoj buni, svakako je morao mnogo čuti o Matiju Ivaniću i o pučkom prevratu na Hvaru. Prvi pučani u Splitu postaju za Marulova života tumači i »kapetani varoši«, a nesuglasice oko oružanja galija, oko posebnog pučkog »soprastanta«, oko pučke »kongregacije« traju. Ali je pred turskom opasnošću i to bilo potisnuto u drugi plan. Marulić u jednoj latinskoj pjesmi (*Ad nobiles spalatenses*) samo blago opominje splitske plemiće.

Malo što znamo o Marulićevu boravku u Padovi; Božićević bilježi govor u slavu »Serenissimi Principis Nicolai Marcelli«, ali znamo da se brzo vratio u Split gdje je ušao u krug humanista u kojemu je, po onome što znamo, ne samo najmarljiviji pisac nego

i najnadareniji pjesnik. Ali neće biti da je svoju mladost proveo »obijesno i raspojaso«, kao što neće biti ni to da je u starijim danima, preobrazivši se, »prionuo za svet život i kršćansku filozofiju, težeći samo za srećom onkraj groba« (Vodnik). On je, naime, i u mladosti i u starosti uglavnom živio životom ondašnjeg splitskog građanina, upravljajući svojim imanjem i zastupajući svoje sugrađane u pravdama i ostavinskim raspravama, često upisivan kao izvršilac oporuka, svjedok pri nagodbama i ugovorima, parničeci se i za svoj račun. Ni za priču o Markovoj avanturi i slučajnom spasenju koja je nastala mnogo godina kasnije nema nikakve stvarne podloge ni u dokumentima ni u svjedočanstvima suvremenika. Nikakva obraćanja nije bilo ni čuda u vezi s Marulićem te se ne može govoriti ni o »migu providnosti« ni »o nagloj promeni koja nikomu do Boga nije jasna«, kako se to iz ideoloških razloga govorilo još u prošlom i ovom stoljeću, ne samo o Maruliću nego i o mnogim drugim starim piscima. Njegov brat Šimun, čijoj se smrti također pripisivalo tobožnje naglo obraćenje, umro je kad je Marko bio već u zrelim godinama. I nikada Marulić nije provodio »bezmalo monaški život« kako je to mislila Isidora Sekulić. I nije se zatvorio u samostan nečujamski »da se posve ukloni svijetu« i da provodi »svet pustinjački život«, a to zapravo nije ni mogao, jer samostana u Nečujmu nije nikada ni bilo. Marulov odlazak iz Splita u Nečujam kao ni njegov povratak nije za ono vrijeme morao biti neobičan. Zna se da se je i humanist Juraj Šizgorić, kojega je mladi Marulić slavio u svojoj poslanici, povlačio u Zlarin gdje je »pod prijetnim sjenama stabala običavao dozivati pjesničke vile« te da su potkraj XV i na početku XVI stoljeća podizali ljetnikovce i mnogi Dubrovčani (Gučetići u Trstenome, Sorkočevići u Lapadu, Gundulići u Gružu i Rijeci Dubrovačkoj, Bunići u Gružu). U XVI će vijeku i Hektorović graditi svoj dvorac na starogradskom Tvardalju, Lucić ljetnikovac u Hvaru, a Nikola će Nalješković opisivati svoj perivoj u Dubrovačkoj Župi. Itd. U to će vrijeme i neki splitski svećenici i redovnici živjeti kao pustinjaci na Marjanu ili na Čiovu, pa je tako i Marulić, iz ovih ili onih razloga, otišao u »pustinjački« stan svoga kuma i prijatelja, splitskog prepošta Dujma Balistrilića kojemu je posvetio *Juditu* i tamo ostao dvije godine. Bit će da je općenito najbliže istini Božićević kada kaže da je Marulić bio prijazan i veseo u društvu, ali već od mladih dana ozbiljan, pobožan i marljiv. Krećući se u krugu splitskih humanista, među kojima su, osim Božićevića, najpoznatiji Jerolim i Franjo Martinčić, Dominik (Dmine) i Jerolim Papalić i Nikola Alberti Matulić, Marulić se bavio arheologijom i sakupljao natpise po Splitu i Solinu te proučavao jedna-

ko spise crkvenih otaca i pobožnih pisaca kao i stihove Vergilija, Horacija, Juvenala ili Propercija. Da se bavio i slikarstvom potvrđuje ne samo Božićević nego i oporuka u kojoj svojoj sestri Biri ostavlja knjigu »vlastitom rukom složenu i islikanu«, a nije bez osnova ni teza da je sam ilustrirao zadarsko (Mirkovićevo) izdanje *Judite*.

Evropsku slavu Marulić je stekao kao latinski pisac: ortodokсни kršćanin i moralist. *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*, djelo više poznato po naslovu četvrtog kelnskog izdanja *De institutione bene beataeque vivendi*, doživjelo je do kraja stoljeća 36 latinskih i talijanskih te njemačkih, portugalskih i čeških izdanja. Marulić je i tu, iz perspektive jedne male, raskomadne zemlje kojoj prijeti pustoš i potpuno uništenje, tražio »pritači«, primjere koji podstiču, znajući da je neprestana budnost i pripravnost, uz vjeru u čuda, jedina nada. Ni etičar ni mistik nego praktični moralist koji izbjegava teoretske dispute, on stvara moralnu enciklopediju svoga vremena. Neke od pedeset parabola iz diela *Quinquaginta parabolae* uperene su protiv lakomosti i grabežljivosti i uopće nedolična života klera, pa je možda to uzrok što je to djelo izašlo samo u dva latinska i jednom talijanskom izdanju. *Evangelistarium*, koji je u posttridentskoj Evropi također mnogo hvaljen, izišao je u 8 latinskih i u jednom talijanskom izdanju. A tiskano je na latinskom i talijanskom i djelo *De humilitate et gloria Christi*, usmjereno također prema pouci i razmišljanju, ali u prvom redu prema »nasljedovanju«. Grabežljivost i raskošan život višega klera nisu ni ovdje mimoideni. *Dialogum de laudibus Herculis* u kojemu se Marulić pokazuje dobrim poznavaoцем klasičke kao i rukopisno djelo *De ultimo Christi iudicio* u kojemu se često poziva na grčke i rimske pisce i pjesnike odaju još više humanista i čovjeka svoga vremena. U ovom drugom spisu Marulić i direktno govori o opasnosti od Turaka iznoseći nevolje porobljenih zemalja i pozivajući na otpor. *Epistola Ad Adrianum Ul Pont. Max.*, štampana 1522. u Rimu, upućena je više dobronamjernu čitaocu kojega bi htio probuditi nego papi u kojega se u toj konstelaciji nije mnogo uzdao. Marulić opominje i prijeti i moli, jer su Turci već tu (»haec sunt«), i zna da bi se »zajednička pogibija morala suzbiti zajedničkim oružjem«. Neka je vrst patriotizma potakla Marulića i na prevođenje proširenoga prvog dijela Dukljani-nova ljetopisa poznata pod imenom *Hrvatska kronika (Regum Dalmatiae et Croatiae gesta)*. U njegovoj zbirci starih natpisa posebno mjesto zauzimaju solinski. On se zanosi »krasotom mjesta i tihe okolice« kao i Dioklecianovom palačom, ali nikako da zaboravi Turke koji prijete Splitu. A jednako zdušno dokazuje da Sv.

Jeronim, rođen u Dalmaciji, nije mogao biti Talijan (*Animadversio in eos qui Beatum Hieronymum Italum esse contendunt*). Jedino zapisu Franje Natalisa Božićevića imamo zahvaliti što znamo da je riječ psihologija prvi put napisana na našem tlu, ali ništa ne znamo o nestaloj Marulićevoj *Psichiologii animae humanae*.

Ni Marulićev poetski opus na latinskom jeziku uglavnom ne izlazi iz ovog okvira, iako je sačuvano i nekoliko pjesama sa svjetovnom tematikom. Nije on slučajno za svoj veliki spjev (*Davidiadis*) izabrao mit o Davidu koji ubija Golijata. No iako i ovi slikoviti i dinamički heksametri svjedoče o nemaloj nadarenosti pjesnika, ipak je živi Marulić u *Juditi* i još nekim hrvatskim stihovima.

Juditu je Marulić dovršio 1501, a prvi put je stampao (ako je to zaista bilo prvi put) 1521. u Veneciji nastojanjem Petra Sričića Splićanina. Sama činjenica da je izabrao historiju »počtene i svete udovice Judite i preohologa Oloferna, koga ona ubivši, oslobodi svu zemlju izraelsku jur od nadvele pogibili« i da mu je »ulizlo u pamet« da je »stumači našim jazikom, neka je budu razumiti i oni, ki nisu naučni knjige latinske aliti dijačke« govori o Marulićevoj koncepciji koja je provedena smiono i dosljedno. Od prvih stihova invokacije, kroz molitve i moralne pouke izbija osnovna tendencija. Držeći se biblijske priče, Marulić svoju zamisao ostvaruje kroz legendu o hrabroj udovici što je spasila grad od osvajačke Nabukadnezarove vojske, hrabreći tako narod i podgrijavajući mu nadu u spas u gotovo beznadnoj situaciji kad su Turci već haračili po splitskom polju i, kako reče nadbiskup Zane, uništavajući sve »ognjem i mačem« odvodili »u tužno ropstvo« ne samo muškarce nego i žene. Opisujući asirski tabor Marulić zaista ima pred sobom Turke pa se u spjevu javljaju sultani i veziri, subaše i njihove bedevije, i talambasi i »svioni skenderi«, a Oloferne nalikuje kakvom ondašnjem paši ili veziru i sve je podređeno osnovnoj ideji o spasavanju grada. S tom je idejom usklađeno čak i ono što je preuzeto od »starih poet« te je klasika ovdje pomirena s Biblijom. Ali Marulić je pošao i od običaja »naših začinjavac«, »hitro« kiteći »izvanjskim urehami i uglajenjem i ulizanjem« da bude »vičnije« i »slaje« onima »ki budu štiti«. Da! Biblija i klasika, stari poete i novi. Talijani i domaći. Glagoljaši i pjesnici duhovnih legenda, leutaši i gradski začinjavci, narodni pjesnici i pobožni prosvjetitelji puka što djeluju na ovom tlu već stotine godina – svi su oni utkani u Marulov spjev koji, uza sve to, ipak znači početak jednog rasta. *Judita* nije prvo Marulićevo djelo na hrvatskom jeziku. Rani religiozni stihovi i prvi nevješti prevodi, među kojima su i Bonaventurina *Philomena*, prepjevana u metričkoj she-

mi originala, i naivno-pobožno prozno djelo Tome Kempisa *De imitatione Christi* («Od naslidovanja Isukrstova»), pjesme o »Isusovu začetju, muci i uskrsu«, o Mariji, o smrti i sudu, razni »Uresi duhovni« i »Lipa prigovaranja« i drugi slični stihovi, pisani u moralizatorsko-propovjednom tonu, samo su priprema za veliki Marulićev spjev po kojemu će on postati ocem hrvatske književnosti. Ali je Marulić osim *Judite* napisao i drugih stihova koji zaslužuju pažnju ne samo književne historije nego i čitalaca. Nije toliko riječ o *Suzani*, pisanoj kasnije, u kojoj je Marulić čak i vještiji versifikator, iako slabiji pjesnik. U *Suzani* se Marulić ne udaljuje od biblijske priče koja mu je dovoljna da još jednom kao pravovjerni kršćanin izreče opomenu kleru, a legenda o Čistoj Suzani, Joakimovoj ženi koju je našao u *Knjizi Danielovoj* nije mu dala ni one mogućnosti koje mu je dala *Knjiga o Juditi*. Ipak ne treba zaboraviti uspjele stihove koji još jednom potvrđuju Marulićevu nadarenost. Ali Marulić je napisao i *Dobre nauke*, satiru na dio opakog i »tašćeg« klera, u kojoj mjestimično izbijaju i riječ autentičnog pjesnika. Ili se javi istinska tuga za mladošću, bitka gorčina, pomiješana na osobit način s vjerom u život i pravdu, i izrazom prilagođena nekim ondašnjim pučkim varijantama. Ili izrečena mnogo sažetije kao u kratkoj pjesmi *Svit je taščina*:

*Taščina od taščin i sve je taščina,
ovi svit je osin, i magla i tmina!*

Satiričke i šaljivo-satiričke pjesme *Anka Satira* i *Poklad i korizma* poetski također još traju, naročito slikovita i maštovita groteska o sukobu Pokladove i fra Dezunove vojske:

*Tad udren posarnu i karolju izbljunu,
očima zavaru i zube van pljunu.
Dezuna naskoči sladolik Katunar,
i ražanj potoči kroz njegov brevijar,
da njega ne rani. On cokulom zamah
udri ga po rami i tišće njim u prah.
Ležeći ja ga bit kako mlatac klasje,
a paka potišćit, uhitiv za vlasje.
Fra Bobok udari Kulina po panču,
on mu potopari gorući suk pod branču,
bradu mu pripali, on njega rukami
zgrabivši obali, i trepa nogami.
Moćno ga gnječaše petami trepljući;
on pod njim ječaše dušu pušćajući.*

*Fra Sutil Grozoga po tarbuhu ljuŝnu,
tarbuh bubnu s toga, ŝćap napoli hrusnu.
Ubi fra Posturad cokulom Svejila
i joŝće ŝakom tad viteza Grizila. Itd.*

Da bi se i to konačno svršilo marulićevskom moralnom poukom i vjerom u pravdu.

Posebno mjesto u Marulićevu hrvatskom opusu zauzimaju *Tuženje grada Hjeruzolima* u kojem Marulić više misli na ugroženi Split nego na daleki »Hjeruzolim« i *Molitva suprotiva Turkom* u kojoj je neposredna opasnost od Turaka prikazana i direktnije i rječitije, i uvjerljivije i slikovitije. Kao da vidimo kako se polja »bile od kosti« i čujemo plač za izgubljenom »baščinom«.

Ipak je *Judita* najcjelovitije i poetski najzastvorenije djelo. U njoj najjače dolazi do izražaja Marul kakvoga i danas znamo i zamišljamo. Odgojen u skućenim prilikama još uvijek sredovjekovnoga Splita gdje je u to vrijeme svaki jedanaesti čovjek »spособan za oružje pop ili kanonik«, on je – kao i mnogi humanisti, njegovi suvremenici na ovoj našoj obali – ortodokсни kršćanin koji se nije mogao ograditi od događaja i stanja oko sebe, pa čak ni od onih pojava koje su ga ponekad stvarno odvlačile od njegove pravovjernosti. Njegov pogled na svijet, njegovu svijest – što naročito dolazi do izražaja u *Juditi* – oblikuju osim spomenutoga kršćansko-moralističkog odgoja i realnost venecijanskih galija i turskih predstraža pod bedemima Splita, ali i odjek novoga građanskog, zapravo pučkog doživljavanja života. Marulovo humanističko obrazovanje, poznavanje klasika i talijanskih renesansnih pjesnika koje potvrđuje i sadržaj njegove biblioteke, u prvom redu zbog ukliještenosti između Venecije i Turaka i trajne opasnosti u kojoj živi njegov narod i posebno grad Split, nije moglo da se jače pokaže ni u *Juditi* ni u ostalim djelima namijenjenim čitaocima »našeg jezika«. Ograničen tim svojim odgojem, sputan neprestanim prijetnjama i opasnostima i konačno vlastitim koncepcijama kršćanskog didaktika i moralizatora, pa i strahom od hereze, Marulić nije potpuni renesansni čovjek fasciniran otkrićem života, ali je zato uspio doći do nekih drugih otkrića kojima ga je vodila i ta svijest što se upravo radala. Njemu, praktičnom kršćaninu i možemo reći humanisti, konzervativcu, sigurno nije bilo lako kad se uvjerio da mora s razvrata i grabežljivosti napadati kler, ali je to ipak činio i dosljedno i uvjerljivo. Domoljublje i vezanost za rodno tlo potaklo ga je da počne pisati na tom pomalo prezrenom i zapostavljenom pučkom jeziku u vremenu u kojemu je čak i zabrinuti Zane svim svećenicima zabranjivao propovijedati »ilirski«, a po odredbi Andrije Cornela ni jedan glago-

ljaš nije smio biti »član kapitula« Sv. Dujma niti uživati dio desetine ili drugih prihoda. Braneći moralni integritet ondašnjeg čovjeka Marulić brani svoje uvjerenje, ali i posljednju nadu u mogućnost akcije, naslućujući negdje u dubini da se mora opirati i onomu drugom zavojevaču koji predstavlja to »manje zlo«. A onda se, pritisnut krvavom realnošću, opet vraćao Bogu i molitvi kao jedinjoj vjeri u spas od smrti pod turskim kopitom. Prekoračivši sve te ograde Marulić je napisao nekoliko stihova što svojom zrelošću i poetskom snagom visoko nadrastaju njegovo vrijeme i skućeni prostor na kojemu je živio. On je, makar i fragmentarno, umio umjetnički fiksirati neke svoje preokupacije koje su bile i preokupacije njegove sredine i koje kao takve traju sve do Mažuranića. Pisana, kao i većina njegovih hrvatskih pjesama, dvostruko rimovanim dvanaestercem čakavskog amfibraško-trohejskog tipa, jezikom kojemu je podloga splitska govorna čakavština, ali koji je obojen izrazom i leksikom ondašnje glagoljaške i začinjačke književnosti, *Judita* se otkriva i našem vremenu kao vrijedno književno djelo u kojemu je fragmentarno dostignut visok umjetnički domet. Nju karakterizira izrazita marulićevska slikovitost i plasticitet, realizam u opisima i slikama iz života, zgusnutost pjesničkih poredaba i metafora, muzikalnost stihova i posebna dinamičnost masovnih scena i pokreta vojski i bitaka kao i neposredna lirska naivnost koja je poetski ostvarena. Najbolji Marulićevi stihovi i danas zvuče jednako autentično, svježije i uvjerljivo kao u vrijeme kada su nastali, a stoljeća im samo pridodaju novu draž starine i patinu dozrelosti. Te još uvijek sugestivne slike, ti po zvuku izvorni čakavski stihovi znače mnogo više od književno-historijskog dokumenta stara preko četiri i po stoljeća. Oni su svjedočanstvo o još većim mogućnostima pjesnika koje bi u nešto boljim prilikama vjerojatno bile ostvarene. Književnost će se razvijati dalje. Ona će već u XVI stoljeću dati i takve majstore stihova kao što su Lucić, Pelegrinović, Hektorović, Ranjina, Zlatarić i Baraković i komediografa od tako velikog formata kao što je Marin Držić, ali na početku toga kretanja stoji ipak ime Marka Marula Pečenića koji je uz Šišmunda Menčetića Vlahovića i Doru Držića, a poslije anonimnih glagoljaša i začinjavaca, ostvario prve zrele poetske fiksacije na ovom našem jeziku i koji je izvršio veliki utjecaj na hrvatsku renesansnu književnost. Pa ako je književna vrijednost Marulićeva i manja od kulturno-historijskog značenja, ipak će njegova slava kao i njegovi najbolji stihovi živjeti, kako to sam reče, »dokla zemlja ova bude na karte folj slovinjska štit slova«.

Marin Franičević